

MÂNÂ-YI HARFİ - MÂNÂ-YI İSMİ

"Mâna-yı harfi: Başkasının mânasını göstermek. Başkasının bilinmesine hizmet etmek.

Mâna-yı ismi: Bir şeyin kendi şahsına ve zatına bakan ciheti."

(1) MÂNÂ-YI HARFİ; MÂNÂ-YI İSMİ

"Kırk sene ömrümde, otuz sene tahsilimde yalnız dört kelime ile dört kelam öğrendim;... Kelimelerden maksat: Mâna-yı harfî, mâna-yı ismî, niyet, nazardır." Mesnevî-i Nuriye

Bu varlık Âlemindeki eşyayı Allah namına, O'nun isimlerine ayna olma yönüyle tefekkür etmek mâna-yı harfî, bu kutsî mânaları düşünmeksizin incelemek ise mâna-yı ismî ilemdir.

'İsim' tek başına bir mâna ifade eder; 'harf' ise başkasının mânasını göstermek için bir alettir. Meselâ, 'ev' kelimesi bir isimdir ve başlı başına bir mânası vardır. Fakat 'eve' kelimesindeki 'e' tek başına bize bir şey söylemez; 'ev' kelimesine yardımcı bir görev yapmış olur.

İlâhî fermanda hem göklerin ve yerin yaratılışına, hem de insanın ana rahminde geçirdiği safhalara sıkça dikkat çekilir. Her şey Allah'ın eseri, mahlûku, mülkü olarak takdim edilir ve insan, âlemin her köşesini bu şuurla tefekkür eder.

Kendi varlığını mâna-yı harfiyle değerlendiren insan "Bu hayat benim şahsî malım değil." diyecek ve hayatını Allah'ın Muhyi (hayat verici) isminin bir cilvesi bilecektir.

Aynı şekilde, görmesini ve işitmesini de Basîr ve Semi' isimlerinin tecellisi bilecektir.

Mesnevî-i Nuriye'den konuyla ilgili bir başka ifade:

"Hiç bir şey, bir zerreye bile, mâna-yı ismiyle masdar olamaz. Amma bir zerre, mâna-yı harfiyle semanın yıldızlarına mazhar olur."

Masdar; bir şeyin çıktığı, sudur ettiği yer demektir. Mazhar ise, o şeyin zahir olduğu, görüldüğü, kendini gösterdiği mekândır.

Materyalistler ve tabiatçılar, masdar ile mazharı, bir başka ifadeyle sudur ile zuhuru birbirine karıştırıyor ve aldanıyorlar.

Bir aynada görünen yıldızlara iki şekilde nazar edilir: Birisi mana-yı harfiyle.

Bu bakışta aynanın kendisinde ışık olmadığını ve ondaki ışıkların yıldızlardan geldiğini biliriz.

İkincisi, mana-yı ismiyle.

Bu bakışta aynanın kendisinin ışık sahibi olduğu, ondaki yıldız görüntülerine de aynanın ışık verdiği kabul edilmiş olur.

İşte varlık alemini Allah'ın isimlerinin aynası bilmek mana-yı harfiyledir. O varlıkları kendilerine malik saymak, gördükleri vazifeleri kendi iradeleriyle yaptıklarını vehmetmek ise mana-yı ismiyledir.

Buna göre, ağaçtaki meyveyi Allah'ın ikramı ve ihsanı bilen insan o meyveye mana-yı harfiyle bakmış olur.

Ağaca mana-yı ismiyle bakanlar ise meyveyi ağacın yaptığı vehmine kapılırlar.

(2) HÜKÜMDE ESAS OLAN...

"Mânâ-yı harfî, kasdî hükümlere mahkûm-u aleyh olamaz. Ve o mânâ-yı harfînin inceliklerine tedkikat yapılamaz. Fakat mânâ-yı ismî, sadık, kâzib her hükme mahal olur." Mesnevî-i Nuriye

İman ve marifetle ilgili bir konuyu açıklarken fen sahasından da bazı örnekler verdiğimiz olur. Bu örnekler mânâ-yı harfî cihetiyle verilmişlerdir. Yani asıl maksadımız muhatabımıza fen bilgisi vermek değil, anlattığımız konuya o bilim dalından delil getirmektir.

Meselâ, biz "insan ve kâinat" ilişkisi üzerine bir konuşma yapalım. Bu arada dünyanın da, insan vücudunun da büyük çoğunluğunun su olduğundan söz edelim ve bu konuda "onda dokuz" gibi bir oran vermiş olalım. Bizim maksadımız Allah'ın harika bir eseri olan insan ile bu âlem arasındaki bazı benzerlikleri yakalamaktır. Ama su misalimizde, yerküresinin ve insan bedeninin üçte ikiden fazlası su olduğu halde, biz "onda dokuz" demişizdir. Maksadımız, yerküresini ve insan bedenini anlatmak olmadığından, bu yanlış bilgimiz, aleyhimize bir delil olarak kullanılamaz. *"Mânâ-yı harfî, kasdî hükümlere mahkûm-u aleyh olamaz."* hükmünce, biz o yanlış bilgimizden dolayı kınanmayız. Çünkü, bedenden söz etmemiz mânâ-yı harfi itibariyledir.

Ama, bir anatomi profesörü insan bedeni üzerinde konuşma yapıyorsa, onun bedenden söz etmesi mânâ-yı ismiyle olur. Yani bizzat bedeni anlatmak için kürsüye çıkmıştır. Vereceği bilgilerin, gerçekten hiçbir sapma göstermemesi gerekir. "İnsan bedeninin onda dokuzu sudur" dese hemen itiraza uğrar. Çünkü, " mânâ-yı ismî, sadık, kâzib her hükme mahal olur."